

Ständig hunger

Ett nytt sätt att visuellt
gestalta Selma Lagerlöf på

Fig.1 Foto ur projektet *Ständig hunger*.

Examinand: Magnus Engström
Handledare: Gunnar Krantz
Examinator: Sara Lund
Opponent: Anna-Stina Lindén Ivarsson

HDK

**Examensarbete, Masterprogrammet i design 120 hp,
Högskolan för Design och Konsthantverk, Göteborgs Universitet.**

**Degree project, Masters programme in design 120 hp,
School of Design and Crafts, University of Gothenburg.**

Sammandrag

Ständig hunger

Ett nytt sätt att visuellt gestalta Selma Lagerlöf på

”Jag har ju en stor begåvning, det är inte värt att krusa med, men min själ är just därför i en ständig hunger och den behöver allt det stränga arbetets spänning för att vara i ro. Och om jag inte har arbete så behöver jag kärlek eller stor framgång.” – Selma Lagerlöf, 1903.

Den svenska författaren och Nobelprisvinnaren Selma Lagerlöf är modernare än någonsin, men den visuella gestaltning av henne är lika traditionell som tidigare. Många moderna forskningsprojekt om Selma arbetar intensivt för att tvätta bort myten om henne som en gammal sagoberätterska framför eldstaden. Den nya Selma-myten presenterar en kvinna som kunde älska passionerat och hade nära till skratt och tårar, men också en medveten och målmedveten författare som med matematisk precision tog sig ann konstnärliga problem.

Detta arbete beskriver försöket att hitta ett sätt att skapa en visuell gestaltning av den moderna Selma-myten, som har samma progressivitet som de forskningstexter den är satt att kommunicera. Arbetet resulterar i ett modedefotoreportage och ett stillbenfotoreportage presenterade i en gemensam magasiniform. Syftet är att uppmärksamma nya sätt att visuellt gestalta en historisk person, som Selma på.

Samtidigt som arbetet söker gestalta Selma, är det också en utforskning av hur ett magasin om medelålders kvinnors stil kan se ut.

Abstract

Constant Hunger

A New Way of Representing Selma Lagerlöf Visually

“I do have a great talent, that is no need being ceremonious about, but my soul is of that very reason in a constant hunger and it needs all the excitement of hard work to be at peace. And if I don't have work, I need love or great success.” – Selma Lagerlöf, 1903.

The Swedish writer and Nobel price winner Selma Lagerlöf is more modern than ever, but the visual representations of her are as traditional as before. Many modern research projects on Selma are working intensely with removing the myth of her just being an old lady telling stories in front of the fireplace. The new Selma myth presents a woman who could love passionately and had close to laughter and tears, but also a conscious and purposeful writer who took on artistic matters with mathematical precision.

This work describes the attempt of finding a way to create a visual representation of the modern Selma myth, that has the same progressivity as the research texts that it is to communicate. The result is a fashion photo story and a still life photo story presented in a joint magazine shape. The aim is to attract attention to new ways of visually representing a historical person, such as Selma.

At the same time as the work attempts to represent Selma, it is also an exploration of how a magazine about the style of middle aged women can look like.

Innehåll

Bakgrund

Selma Lagerlöf	4
Upprättandet av en ny Selma Lagerlöf-mytologi	4
Den visuella Selma-gestaltningen	5
Ett alternativt sätt att gestalta den moderna myten Selma	5
Förutsättningar för gestaltningen	6

Identifierat problem

Problemformulering	7
Syfte	7
Mål	7

Resultat

En ny ingång för Selma-gestaltning	8
Modefotograferingen	8
Stillebenfotograferingen	8
Formgivningen	8
Utdrag ur resultatet	9

Avslutande diskussion

Resultatet i ett större sammanhang	13
Nytta / Konsekvenser av resultatet	13
Möjlig fortsatt utveckling	13

Reflektion

Arbetets kvaliteter	13
Den egna processen	14

Bilagor

Bakgrund

Selma Lagerlöf

Fig.2 Selma Lagerlöf, 1906 Foto: A. Blomberg

Selma Lagerlöf (FIG.2) föddes den 20 november 1858 och avled den 16 mars 1940. Däremellan hon blev en av de internationellt sett mest berömda svenska författarna, historiens första kvinna att motta Nobels litteraturpris 1909 och historiens första kvinnliga ledamot av Svenska Akademien 1914.

Selma föddes och växte upp på Mårbacka i Östra Ämtervik i Värmland. Hon bröt sig mot faderns vilja ur en hopplös tillvaro som hemmadotter och tog lån till sin lärarinneutbildning. Enda anställningen hade hon vid Elementarskolan för flickor i Landskrona. 1891 debuterade hon med romanen *Gösta Berlings saga* – berättelsen om tolv kavaljerer som låter *äventyrens vilda jakt* gå fram i Selmas uppväxttrakter kring sjön Fryken. Boken revolterade tydligt mot 1880-talets samtidsrealism.

Ett urval viktiga litterära hållplatser i Selmas konstnärsskap är Jerusalem, *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*, *Kejsarn av Portugalien* och trilogin *Löwensköldska ringen*, *Charlotte Löwensköld* och *Anna Svärd*.

Samtidigt med författarskapet drev Selma sitt gods Mårbacka, som hon kunde köpa tillbaka och rusta upp med hjälp av Nobelpriset och inkomsterna från Nils Holgersson. Hon var aktiv för kvinnornas rösträtt och deltog aktivt i hjälpen till flyktingar. Genom att Selmas brevkorrespondenser sparats för eftervärden har man fått stor kunskap om hur Selmas kärleksförhållanden till Sophie Elkan och Valborg Olander påverkat hennes liv och konstnärsskap.

Selma är en jordnära författare, förankrad i verkligheten men med ständig hunger att nå bortom den i sina försök att tolka livets gåtor och frågor. Hennes konstnärliga och psykologiska språk är en förutsättning för vår tids prosa. Selma skapade äventyret i svensk berättartradition.¹

Upprättandet av en ny Selma Lagerlöf-mytologi

”Selma Lagerlöf är modernare än någonsin. Inför 150-årsjubileet 2008 vill alla surfa på Selmavågen – litteraturfans, queerforskare, kommunpolitiker, näringsidkare och magiska teatermakare.”² Dagens Nyheters Nicholas Wennö rapporterar från Sunne i Värmland. Bland teateruppsättningar och förhoppningar på turistintäkter tas också några av de forskningsprojekt som skett och sker på tema Selma Lagerlöf upp. ”Just nu pågår ett intensivt arbete för att tvätta bort sagotantstämpeln, att modernisera henne en gång för alla.” säger forskaren Jenny Bergenmar till DN.

Sagotantsstämpeln uppstod tidigt, redan 1890-talets ledande kritiker Oscar Levantin skapade myten om den naiva sagoberätterskan³ genom att göra liknelser med kvinnliga urbilder som nornan (kvinnlige väsen som råder över ödet i fornnordisk mytologi), spinnerskan och väverskan. Myten fick en ordentlig skjuts framåt 1988, då det litteraturhistoriska uppslagsverket *Den svenska litteraturen* gavs ut. Där reduceras Selmas konstnärsskap i ordalag som: ”Hon har inte förnyat vårt språk, ej vår människokunskap, ej heller har hon lyckats använda dikten som instrument för idédebatt. Hon är en atavism, en lysande relik från berättarkonstens äldsta tider. Att göra henne medveten och modern är att förneka hennes unika originalitet. I sina bästa verk utvecklar hon en episk urkraft, som borde garantera deras liv så länge svenska språket består. [...] att hålla samman en stor roman var knappast möjligt för en diktare med Selma Lagerlöfs anlagstyp.”⁴

Två år efter *Den svenska litteraturens* nedskrivning av Selma fick Selma-forskningen en ordentlig nytändning, genom offentliggörandet av hennes brevväxlingar med de två stora kärlekarna, Sophie Elkan och Valborg Olander. Det mest sensationella med breven är att det i dem blir uppenbart att Selma var lesbisk, men utöver detta ger de en inblick i hennes liv, författarskap och idévärld med frispråkiga diskussioner om det aktuella kulturklimatet, kollegor, konstnärskap, oförstående kritiker, kärlek, med mera. Det nya forskningsmaterialet går grundligt igenom och en ny Selma-mynt skapas. Nicholas Wennö beskriver den i DN: ”en modern powerkvinna som förde in en ny pedagogik i skolan, förnyade svenska språket, slogs för de paneuropeiska idéerna innan Hitler kom emellan, presenterade en modern manstyp som kunde leva jämställd med kvinnor genom Gösta Berling, förutsåg klimatkrisen med Nils Holgersson. Och

1 Edström, Vivi ”Selma Lagerlöf” *Nationalencyklopedin* http://ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=236463 2008-04-06.

2 Wennö, Nicholas ”Tant Selma regerar i sagolika Sunne” *Dagens Nyheter Kultur* 2007-06-21.

3 Edström, Vivi *Selma Lagerlöf. Livets vägspel* Sockholm 2002.

4 Lönnroth, Lars *Den svenska litteraturen 1–7* Stockholm 1987–1990.

Fig.3 Sveriges 20-kronorssedel

yes, tant Selma var till och med queer långt innan det blev trendigt genom hennes kärleksförhållande till Sophie Elkan och Valborg Olander.”⁵

Litteraturvetaren Vivi Edström ger en liknande hyllning i sin Selma-biografi: ”Selma Lagerlöf var ingen stillsam iakttagare av livets teater, som hon själv hävdade. Hon tog del både i tidens frågor och i känslornas heta spel. Hon var en kvinna som kunde älska passionerat och hade nära till skratt och tårar. Men hon var också en medveten – och målmedveten – författare som med nästan matematisk precision arbetade med konstnärliga problem. Hon gillade krävande företag och gav sig själv stora uppgifter. Tidigt var Selma Lagerlöf klar över sin kallelse och ägde en nästan fatalisk tro på att lyckas, bli rik och berömd.”⁶

Arkitekturforskaren Katarina Bonnevier har i sin tur använt sig av ett queerperspektiv i sina studier av Selmas hem, Mårbacka, och menar att husets arkitektur beskriver en person som inte följde samhällets normer. Mårbacka är överdrivet pompöst och asymmetriskt, på så vis iscensätter det hennes avvikande position. Selma hade en långt ifrån friktionsfri kommunikation med arkitekten Isak Gustaf Clason. Bland annat tvingades han – emot tidens arkitektoniska regler – ge husets veranda en femte kolonn, för att lura ögat att inte se asymmetrin. Intressant är att se att byggnaden än idag ofta fotograferats med den femte kolonnen gömd bakom växtlighet. Huset planerades också för att endast kvinnor skulle leva i det. Detta ger en förståelse till hur man skall förstå planlösningen. Traditionellt var biblioteket något av ett herrum, med avskild placering, men Selma ville göra det till ett genomgångsrum, som band samman alla kvinnornas rum.⁷

Nyckelbegrepp i den moderna Selma-mytten är vildhet och gränsbrott liksom starkt självförtroende och målmedvetenhet. Detta exemplifieras av många av Selmas egna uttalanden (BILAGA 1), bland detta från ett brev till Valborg Olander: ”Jag har ju en stor begåvning, det är inte värt att krusa med, men min själ är just därför i en ständig hunger och den behöver allt det stränga arbetets spänning för att vara i ro. Och om jag inte har arbete så behöver jag kärlek eller stor framgång.”⁸

En ny Selma Lagerlöf-mytologi som i de flesta frågor skiljer sig markant mot den tidigare håller på att etableras. De forskare som arbetar med den moderna synen på Selma poängterar själva ofta distanseringen. Exempelvis förklarar litteraturvetaren Lisbeth Stenberg i sin avhandling hur problematiskt det varit att förhålla sig till tidigare forskning: ”Mina utgångspunkter skiljer sig markant från dem de flesta tidigare forskare haft. Jag har därför många gånger haft problem med att förhålla mig till den tidigare forskningen: det har varit alltför tacksamt att ta avstamp i en eller ett par forskares tolkningar för att lyfta fram och kontrastera dem mot min egen läsning.”⁹

Den visuella Selma-gestaltningen

”Vi lever i ett bildsamhälle. Bilden som kommunikationsmedel möter oss i alla medier, och blir allt viktigare för kommunikation människor emellan, i kulturliv, utbildning, folkbildning, forskning, reklam, propaganda, journalistik, samhällsbevakning och pedagogik.”¹⁰ Vår västerländska kultur är ett bildsamhälle, som centerpartisten Birgitta Sellén konstaterar i sin motion för ett nationellt fotomuseum. Med tanke på hur viktig bilden blivit som kommunikationsmedel, är det intressant att studera hur den moderna Selma komuniceras visuellt. En genomgång av de senaste årens biografier, avhandlingar, sedlar (FIG. 3), jubileumsmynt, informationsblad och hemsidor visar att den visuella gestaltningen är anmärkningsvärt traditionell (BILAGA 2). Huvudfokus ligger på att gestalta den tid och miljö Selma verkade i (överklassens Värmland runt sekelskiftet 1900) och det medium hon fysiskt arbetade med (papper och penna). Detta tar sig uttryck genom sepionade fotografier, snirklig skrivstil från Selmas originalmanuskript och naturromantik. Typografin går i samma traditionella stil, ofta med klassiska typsnitt från tidigt 1900-tal eller tidigare, som sällan får lov att ta upp stor plats i layouten. Selmas passionerade vildhet och vilja till gränsbrott framgår inte i denna gestaltning.

Ett alternativt sätt att gestalta den moderna myten Selma

Selma Lagerlöf är modernare än någonsin, men den visuella gestaltning av henne är lika traditionell som tidigare. Den moderna forskningen kring Selma har ofta fokus inställt på det unika och tidlösa i hennes sätt att se på livet – med andra ord hennes

5 Wennö 2007-06-21.

6 Edström 2002.

7 Bonnevier, Katarina *Behind Straight Curtains. Towards a Queer Feminist Theory of Architecture* Stockholm 2007.

8 Lagerlöf, Selma *En riktig författarhustru. Selma Lagerlöf skriver till Valborg Olander* Stockholm 2006.

9 Stenberg, Lisbeth *En genialisk lek. Kritik och överskridande i Selma Lagerlöfs tidiga författarskap* Göteborg 2001.

10 Sellén, Birgitta *Motion 2002/03:Kr315 Bildens Hus som nationellt fotomuseum* Stockholm 2002.

livsstil. Ett alternativt sätt att gestalta den moderna myten Selma på är att iscensätta hennes livsstil i ett samtida sammanhang. En passande form för iscensättandet är livsstilsmagasinet.

Termen livsstil skapades först av den österrikiske psykiatern Alfred Adler. Han tillhörde den tidiga kretsen kring Sigmund Freud men bröt med honom 1911. Han vände sig främst mot psykoanalysens betoning av driftslivet och framhöll i stället den sociala motivationen och föredrog att prata om begreppet livsstil. Med livsstil betecknade han beteendemönster som bestäms av personliga egenskaper, motiv och värderingar.¹¹ De första livsstilsmagasinen skapades redan på 1600-talet, då hovlivet under Ludvig XIV erbjöd en läsande publik för magasin. Först ut var *Le Mercure Galant*, som innehöll en blandning av modegravyrer utförda av kända konstnärer, seriösa texter jämte lättsamt, skvaller och kuriositeter, recensioner av teater och litteratur.¹²

Förutsättningar för gestaltningen

Det krävs ett antal ställningstaganden angående förutsättningarna inför en iscensättning av den moderna Selma-myten i form av ett livsstilsmagasin. Inom ramen för examensarbetet kan inte ett komplett livsstilsmagasin komma i fråga. Det rör sig snarare om en utforskande förstudie inför ett framtida sådant och kommer att begränsas till två olika fotoreportage; ett modereportage och ett stillebenreportage. Dessa skall utforska möjligheterna att kommunicera Selma, dels genom modeller och kläder i miljöer, dels genom produkter i stilleben. Huvudfokus skall ligga på den visuella gestaltningen, vilket ger att arbetet med det redaktionella textmaterialet skall hållas till ett minimum. Arbetet med den visuella gestaltningen skall innefatta två huvuddelar som kommer att få lov att ta lika lång tid; dels framtagandet av det fotografiska bildmaterialet, dels arbetet med typografi- och layoutarbete. Den slutgiltiga produkten skall ha en fysisk pappersform.

11 "Alfred Adler" *Nationalencyklopedin*
http://ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=108359
2008-03-28.

12 Steinick, Karl "Mode och musik i chic förening"
Svenska Dagbladet Kultur 2008-03-23.

Identifierat problem

Problemformulering

Problemet för detta arbete är att hitta ett sätt att, i form av ett modereportage och ett stillebenreportage, skapa en visuell gestaltning av den moderna Selma Lagerlöf-myten, som har samma progressivitet som de forskningstexter den är satt att kommunicera.

Syfte

Arbetet syftar till att uppmärksamma nya sätt att visuellt gestalta en historisk person som Selma Lagerlöf på.

Mål

Arbetets mål är att formge och trycka ett modereportage och ett stillebenreportage i en gemensam fysisk pappersform. Första delsteget i arbetet är framtagandet av det fotografiska bildmaterialet. Målet är att skapa en modefotografering samt en stillebenfotografering. Målet är att hålla ett gemensamt manér i de två fotograferingarna. Andra delsteget är att layouta och typografera reportagen till ett klammerbundet magasin.

Resultat

En ny ingång för Selma-gestaltning

Den nya gestaltningen har Selmas svärta som estetisk utgångspunkt. Filmproducenten Regner Grastens lyfter fram denna svärta i en intervju: ”Jag håller Selma Lagerlöf som en större författare än Astrid Lindgren. Aggressiviteten, djupet och grymheten i hennes böcker gör henne till litteraturens Ingmar Bergman.”¹³ En genre där en svärtad estetik används nästan slentrianmässigt – och som varit en förebild för detta arbete – är böcker om och av fotografer, som Christer Strömholm, Anders Petersen och Henri Cartier-Bresson (BILAGA 3).

Modefotograferingen

”Jag är inte alls fallen för högmod och fåfänga, men däremot vill jag gärna sätta världen i rörelse. Och det har jag tillräckligt av nu för mina krafter.”¹⁴

Iscensättandet av livsstilen Selma i formen modefotoreportage har just Selmas fras *att sätta världen i rörelse* som ledord. För att göra Selma-kopplingen uppenbar används Mårbacka, Selma Lagerlöfs minnesgård, som fond till reportaget och handlingen har kopplingar till Selmas triangeldrama med Sophie Elkan och Valborg Olander. Reportaget innehåller tre medelålders kvinnor, alla amatörmodeller boende i Mårbackas närhet, i linje med Selma-citatet: ”Jag älskar mitt land och dess människor helt fanatiskt och att framlocka det poetiskt sköna ur de tarvligaste förhållanden, det är min uppgift.”¹⁵ För att förankra reportaget i samtiden, är majoriteten av kläderna och smyckena i reportaget hämtade från modekollektioner från våren/sommaren 2008.

Fotograferingen utgår från åtta scener i och utanför Mårbacka. Scenerna följer ett otydligt sammansatt svartsjukedrama om tre kvinnors dag tillsammans. Utifrån scenerna improviserade modellerna, vilket i vissa fall ledde till nya scenkompositioner. Improvisationen är en viktig del för att *sätta världen i rörelse*. Reportaget visar aldrig modellerna tillsammans, det är subtila signaler i bilderna som antyder att ett drama finns kvinnorna emellan. Förkunskap om Mårbackamiljön och om Selmas liv ger extra ledtrådar till hur man skall läsa reportagets historia. Till exempel kan flera av fotografierna härledas till klassiska Selma-porträtt.

Modefotografierna inramas av ett antal naturbilder från Mårbacka-trakten – reportagets tolkning av Selmas naturromantiska ådra.

Stillebenfotograferingen

Stillebenfotografering utgår från det bombastiskt, fantastiska i Selmas konstnärsskap. Även här är ett Selma-citat ledande: ”Självt arbetar jag som en dykare för att komma djupt, djupt ned i överklighet och fantasiliv. Än kan jag säga, att verkligheten sitter fast vid mig som ett korkbälte, men för varje dag sjunker jag allt djupare och snart skall det vilja stora krafter till för att kasta mig upp till ytan.”¹⁶

Formgivningen av de fyra stillebenen är en dykning mot fantasiliv och surrealism, men med de klassiska livsstilsmagasinsgenrerna: *Mat*, *Hälsa*, *Teknik* och *Skönhet* som ramverk. Estetiken är främst inspirerad av två klassiska fotografers arbete med stilleben: Man Ray och Irving Penn (BILAGA 4).

Formgivningen

Formatet är 230×345 mm stort och fotografierna ges generöst tilltagen plats. Layouten följer ett sexspaltigt rutnät, för att uppnå dynamik inom fasta ramar. Typografin blandas inte med bildsidorna, utom i bildtexterna, och får stort utrymme på sidorna. Textmaterialet är utsnitt ur Selmas brev till Sophie Elkan och Valborg Olander. Texturvalet är gjort för att belysa de bitar i Selmas personlighet som den moderna Selma-mytten lyfter fram. Texterna är placerade för att fungera som en brygga mellan de två fotoreportagen. Magasinet är konstant typograferat med typsnittet Prestige Elite, vilket skapades 1953 för användning i IBM:s skrivmaskiner. Typsnittet är icke-proportionellt, det vill säga, alla tecken är lika breda.¹⁷ Typsnittet har en enklare, mindre romantisk ton än klassiska skrivmaskinstypsätt.

13 ”Selma Lagerlöf-film blir verklighet” *Svenska Dagbladet Kultur* 2007-05-15.

14, 15, 16 Lagerlöf, Selma *Du lär mig att bli fri. Selma Lagerlöf skriver till Sophie Elkan*. Stockholm 1992.

17 ”Prestige Elite” *Wikipedia*
http://en.wikipedia.org/wiki/Prestige_Elite
2008-04-06

Utdrag ur resultatet

Följande tre uppslag visar ett urval uppslag ur magasinet. Uppslagen visas i skala 1:3.

Fig.4 Ingressida till modereportaget.

Fig.5 Öppningsscenen ur modereportaget.

Fig.6 Uppslag från modereportaget. Klassiska Selma-porträtt har stått som inspiration för flera av modereportagets bilder.

Fig.7 Subtila detaljer i miljön, som pelarpären på Mårbackas altans, antyder en gemensam historia genom modereportaget.

Fig.8 Ett exempel på hur Selmas naturromantiska ådra gestaltas i modereportaget.

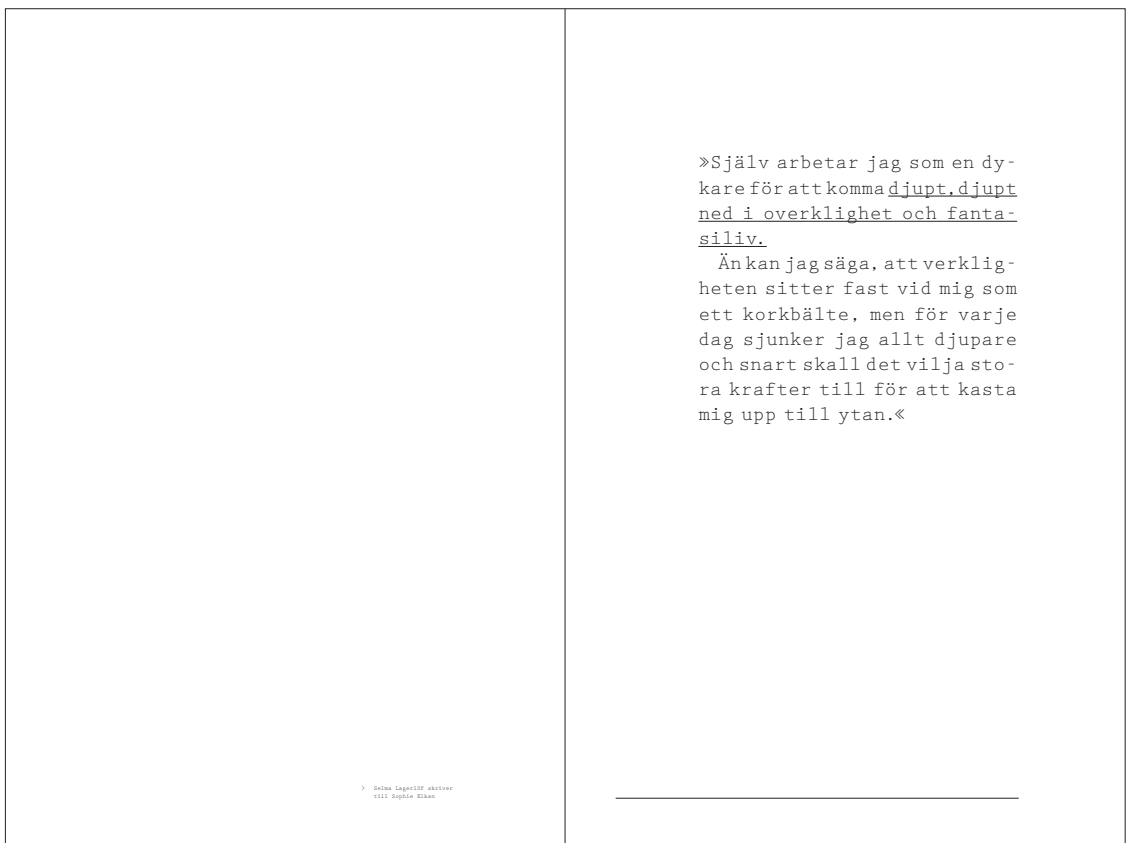

Fig.9 Typografin är särskild från bilderna och fungerar som en brygga mellan modefotona och stillebenfotona.

Fig. 10 Stillebenreportaget, tema Mat.

Fig. 11 Stillebenreportaget, tema Teknik.

Avslutande diskussion

Resultatet i ett större sammanhang

Nytta / Konsekvenser av resultatet

Arbetets syfte är att uppmärksamma nya sätt att visuellt gestalta en historisk person som Selma Lagerlöf på. Arbetet är en förstudie som pekar på en möjlig väg att gå vidare i framtida visuell kommunikation om historiska personer. Särskilt nu jubileumsåret 2008, då Selma kommer få mer medial uppmärksamhet än på mycket länge, är arbetet nyttigt på så vis att det lyfter upp ett problem som alla som under firandet skall gestalta Selma visuellt ställs inför.

Arbetet är också ett ifrågasättande av hur ett livsstilsmagasin kan se ut. Valen av modeller, bildestetik och layoutstil är alla utforskningar av hur ett magasin om medelålders kvinnors stil kan se ut.

Möjlig fortsatt utveckling

Arbetet kan vidareutvecklas åt två olika håll.

Den första möjliga vägen är att vidareutveckla formspråket för den moderna Selma myten och applicera detta i kommersiella sammanhang, vilket är i hösta grad möjligt under jubileumsåret 2008. Dels finns gestaltningen av Selmas verk, så som den kommande vetenskapliga utgåvan av hennes samlade verk, dels finns gestaltningen av livsstilen Selma, vilket är en genre som kommer att öka under jubileet – inte minst med SVT:s Selma-drama julen 2008.

Den andra möjliga vägen är att ta fasta på utforskandet av livsstilsmagasin och även där applicera tankarna i ett kommersiellt sammanhang, till exempel i ett nummer av ett befintligt livsstilsmagasin. Även här finns olika vägar att välja att studera. Det vore intressanta att utveckla konceptet *gestaltande av åldrande kvinnor* i magasin som M magasin. Samtidigt tror jag att det kan vara en ändå större utmaning att försöka applicera samma koncept i ett magasin som Bon, där målgruppen inte lika uppenbart bestäms utifrån kön och ålder, men där åldrande kvinnor knappast har en särskilt framträdande roll.

Reflektion

Arbetets kvaliteter

Arbetet presenterar både ett nytt sätt att se på gestaltandet av Selma Lagerlöf och av åldrande kvinnor. Arbetet utmanar förutfattade meningar inom de två vitt skilda genererna litteratur och livsstil, vilket kan skapa ett intresse för arbetet. Arbetet tangerar viktiga samtida frågor som synen på åldrande, skönhetsideal, genus och förhållandet mellan naturen och staden.

Risken finns att arbetet upplevs som daterat, trots ambitionen att skapa en modern inramning i kontrast till den tid Selma levde i. Estetiken bär tydliga drag från den senare halvan av 1900-talet, vilket kan göra att arbetet anses gammalmodigt och därigenom ointressant. Arbetets allvarsamma ton kan också leda till att humorn och lekfullheten i Selmas konstnärsskap inte framgår.

Det behöver även konstateras att detta arbete inte är den fulländade visuella gestaltningen av Selma Lagerlöf. Den är ett ifrågasättande och i viss mån en revolution mot det gamla, men på samma sätt som den tidigare gestaltningen var ensidig, är denna oundvikligen till viss del det också.

Den egna processen

Detta arbete gav en inblick i en mängd olika områden som på olika sätt är sammanlänkade till grafisk design. Den största utmaningen var att ta sig an ett så komplext ämne som Selma Lagerlöf. Det var inte helt smärtfritt att hitta fram till en realistisk avgränsning för angripandet av ämnet. Även efter att angripningssättet var bestämt fanns flera svåra moment att ta sig igenom. Fotograferingarna krävde mycket administrativt och logistiskt arbete samtidigt som det var svårt att i förväg planera bildernas innehåll och ton. Formgivningen av fotografierna i magasinsform var också en utmaning, särskilt då det var svårt att förhålla sig objektivt till bildmaterialet. Trots att det redaktionella textarbetet bestämdes för att hållas till ett minimum redan innan projektet började, var textvalet ett svårt moment. Texterna hör ju egentligen inte till den visuella gestaltningen, men då dessa ligger till grund till gestaltningen kändes det viktigt att de fick vara representerade på något vis.

Den stora lärdomen är att det är svårt att driva ett projekt där bara en person gör allt – från formulerande av projekttid till styling och fotografering till den slutliga designen och produktionen. Det största problemet är svårigheten att skapa distans till projektets delar, något som krävs för att nyktra beslut skall kunna tas. Det är nödvändigt att kunna *döda sina älsklingar* i tid och att begränsa sig till en rimlig arbetsbörda. Slutsatsen inför framtiden är att arbetet blir bättre och roligare av samarbeten med andra i processen.

Bilagor

1: Selmacitat	II
2: Befintlig visuell Selmagestaltning	
2:1 Fotografiska uttryck från 1800-talet	III
2:2 Typografiskt uttryck från sekelskiftet 1900	IV
2:3 Utdrag ur handskrifter	V
2:4 Romantisk naturskildring	VI
3: Fotoböcker	
3:1 Litteratur om och av fotografer	VII
3:2 Litteratur om och av fotografer	VIII
4: Fotografiska stilleben	IX

Bilaga 1

Selmacitat

Ett urval av citat från framför allt Selma Lagerlöfs brev till Sophie Elkan och Valborg Olander som ringar in den moderna mytens Selma.

Den klass som jag skildrar, helgon och sagodrottningar, tiggargubbar och värmländingar, utmärks nog inte av logik.

Jag älskar mitt land och dess människor helt fanatiskt och att framlocka det poetiskt sköna ur de tarvligaste förhållanden, det är min uppgift.

Det är möjligt, att jag gör våra författare orätt, men det synes mig som om våra diktare allt för mycket betrakta svenskarna som ett folk av vardagsmänniskor och därigenom ock komma oss att betrakta oss som sådana. Det jag har tyckt mest om hos de gamle och hos folket i min hembygd är att de alltid voro i stånd att se på livet och sig själva som om det var ett härligt kungarrike, där de voro mycket högt uppsatte män. Ja, och så ville jag insvepa hela vårt land i en sådan där Värmländsk romantisk slöja.

Men du skall ej tro, att jag är någon isbit. Åh allt annat. Lidelsefull till den grad - - - för se innerst inne i mig bor minsann ett vilddjur. Det är dock genom att skriva man lär känna sig själv, i dessa dagar vet jag fullväl varför jag lät gumman kasta breven i elden eller varför jag lät grevinnan Dohna gå över isen i nattmörkret. Jag undrar alltid över varför jag låter människor göra sådana omöjligheter, men det är helt enkelt så att jag själv är sådan. Då det är fara och färde för den jag älskar blir jag totalt vansinnig.

Det är ju givet, att det finns en bit vilddjur i mig. Som ung var jag ofta rädd för mig själv, jag vågade ej ge mig hän åt något för det blev mig övermäktigt, sedan dess har jag lagt mig till med en del självkontroll, men jag är verkligen farlig.

Den första gång jag såg dig. Jag tänkte genast att så borde en författarinna se ut. Vidare hade jag en så förfärlig lust att säga: Hör nu, min kära vän, vi har ju känt varandra i många år? Varför skall vi låtsas vara främmande? Vi är ju barndoms och ungdomsvänner. Och så fick jag lov att bita ihop tänderna och hålla fast i soffan med mina fingrar för att ej fara åstad och kyssa dig alldeles vilt. Och så drog jag dig till mig, medan jag knappt visste om att jag drog. Men om *det* ej kommit emellan så vore du nu likgiltig för mig, som Ellen Key, fast alltid behaglig att minnas och jag hade aldrig fått göra bekantskap med dig själv.

Om du varit den mest raffinerade kokett, (vilket du naturligtvis är) så hade du ej kunnat fånga mig bättre, än när du i Stockholm förklarade, att du ej tyckte om min bok. Sådant imponerar på mig, men sätter man sig till att beundra mig, så tänker jag. Ah, är det inte mer bevänt med henne. Vad skall då jag få ut av människan efter hon underordnar sig mig. Ty man underordnar sig när man beundrar, och det tål jag inte.

Jag får allt ibland underliga tankar, då jag går här [i Stockholm]. Det vaknar hos mig lusten att få makt och inflytande. Jag ser att om vi två slog oss ned här, skulle vi om ett par år vara de mest betydande människor kanske i hela landet. Det är så, vi skulle det verkligen. Och vi skulle få bort förkonstlingen i sed och skrift, kuva ned medelmåttan och tvinga fram ett noblare levnadssätt hos konstnärerna. Detta allt skulle vi kunna göra, men så vore det förbi med all egen konstnärsduglighet.

Jag har alltid känt mig som en hel och harmonisk personlighet och som gift eller ogift som vilde eller kulturmänniska, på Grönland eller i Kina är jag övertygad om att jag skulle känt mig leva på egen bekostnad, ej på en annans, vara till för min egen skull ej för en annans. Kan ej du ha den känslan, då tycker jag du är bra beklagansvärd och om ej andra kvinnor ha den äro de det ock. Tänk att ha sitt människovärde beroende på om man möter någon som älskar en. Det är som att ha sitt levebröd beroende av att man får sitta på en bal.

Jag har ju en stor begåvning, det är inte värt att krusa med, men min själ är just därför i en ständig hunger och den behöver allt det stränga arbetets spänning för att vara i ro. Och om jag inte har arbete så behöver jag kärlek eller stor framgång.

Jag är inte alls fallen för högmod och fåfänga, men däremot vill jag gärna sätta världen i rörelse. Och det har jag tillräckligt av nu för mina krafter.

Själv arbetar jag som en dykare för att komma djupt, djupt ned i överklighet och fantasiliv. Än kan jag säga, att verkligheten sitter fast vid mig som ett korkbälte, men för varje dag sjunker jag allt djupare och snart skall det vilja stora krafter till för att kasta mig upp till ytan.

Att leva helt för ett stort verk och aldrig överge det, det är det ärofulla och lyckliga livets hemlighet.

Jag träffade helt nyss en dansk författarinna, som frågade mig om jag ej i Gösta Berling framkallat min barnastämning, mitt barnsliga svärmeri och gett ut mitt barnaliv restaurerat. Jag svarade, nej. 'Jag är en skeptisk, blaserad människa', sade jag, 'som med medveten konst diktade fram en författarpersonlighet, som var nog överdriven och överspänd för att kunna skriva om dessa gamla saker så som man borde skriva om dem. Själv ser jag dem fullt klart och opoetiskt.' Vet du jag vet ej vilket jag ljög eller sade sanning.

Er favoritdygd? Barmhärtighet.

Er favoritegenskap hos mannen? Allvar och djup.

Er favoritegenskap hos kvinnan? Detsamma.

Er favoritsysselsättning? Att studera karaktärer.

Vad anser ni för den största lycka? Att tro på sig själv.

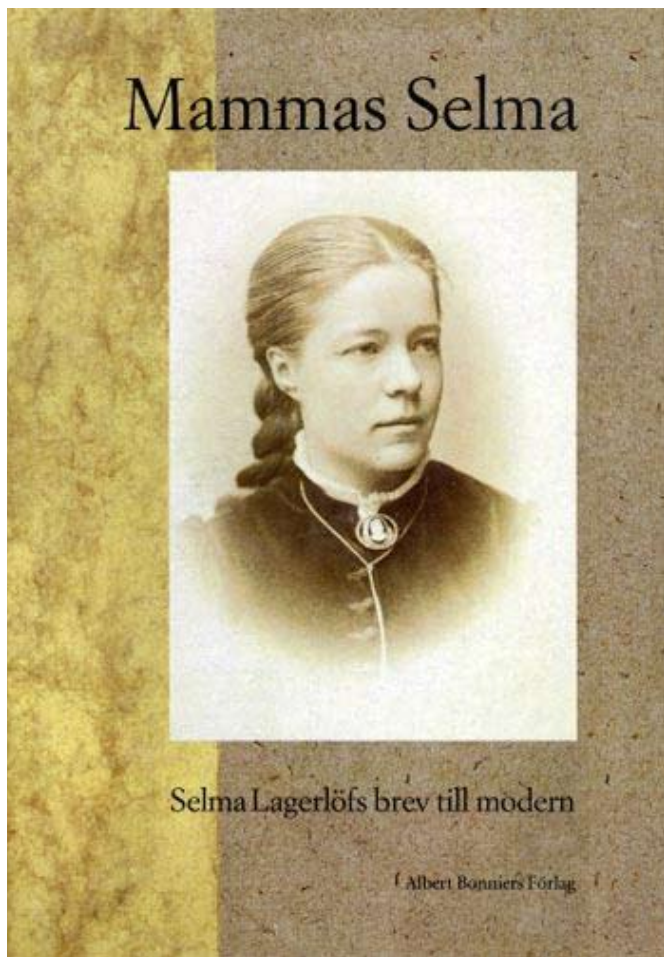
Vad anser ni för den största olycka? Att sära någons känslor.

Er favoritfärg? Solnedgångens.

Bilaga 2:2

Befintlig visuell Selmagestaltning

Fotografiska uttryck från 1800-talet

Sepiatonat fotografi på omslaget till brevsamlingen *Mammas Selma. Selma Lagerlöfs brev till modern* från 1998.

Sepiatonat fotografi på omslaget till brevsamlingen *En riktig författarhustru. Selma Lagerlöf skriver till Valborg Olander* från 2006.

LITTERATURVETENSKAP

I anslutning till 150-årsjubileet av Selma Lagerlöfs födelse erbjuder Litteraturvetenskap vid Karlstads universitet tre stimulerande kurser. Kurserna Perspektiv på Selma Lagerlöf och I ett lagerlöfskt gränslandskap genomförs i nära samarbete med Stiftelsen Selma Lagerlöfs Litteraturpris.

Kring en text – Gösta Berlings saga, 7,5 hp (A).
Campus - halvfart - vecka 14 - 23

Med Selma Lagerlöfs Gösta Berlings saga som utgångspunkt får studenten utveckla en sådant perspektiv. 54 kan dricksbearbetas, den magiska världen under 1900-talet, den världsliska topografin, illustrationerna, sagor och myter efter 1890-talets litterära offentlighet behandlas med Lagerlöfs text som var och som nationellt. Kurser behövs läringsom hur den litterära texten kan fungera som mötesplats för andra texter och därigenom förmedla de stora historiska sammanhang.

Perspektiv på Selma Lagerlöf, 7,5 hp (A).
Campus/Sunne - halvfart - vecka 24-34 - Internat

Kurser Perspektiv på Selma Lagerlöf syftar till att ge insikter i de senaste decenniernas intensiva lagerlöfsforskning och författarlaget studerar ut olika akuta perspektiv, såsom bilden av Selma Lagerlöf i litteraturhistorien, grammatiska läroplaner av några utvalda texter, samt formella och innehållsbara berättelser i Lagerlöfs litterära produktion. Kurser inleds med två hel dagar vid Karlstads universitet 17:e och 18:e juni och avslutas med ett vardagsinternat 13-15 augusti i samband med Kulturveckan i Sunne.

I ett lagerlöfskt gränslandskap, 7,5 hp (A)
Internat i Sunne - halvfart - vecka 33-34

En av Selma Lagerlöfs noveller utvecklas genom dans och drama och med utgång från litteraturvetenskap. Den studerande ges därigenom möjlighet att analysera, tolka och gestalta berättelsen. Undervisningen är interaktiv i "Selmasalen" och genomförs vecka 33 i nära anslutning till Kulturveckan i Sunne. Denna kurs riktar sig främst till dig som i ditt yrkesutövande i skola, kommunal eller kyrklig frid- och fritidsarbete, amatörteater eller dansverksamhet vill utveckla Lagerlöfs texter genom gestaltande.

Behörighet
Grundläggande behörighet och urvalet sker utifrån grundarbets- och högskolepoäng/akademiska poäng.

Vill du veta mer om kurserna?
Läs på www.kau.se/litteraturvetenskap eller kontakta:

Kursansvarig
Margareta L. Gustavsson
054 700 1278
margareta.l.gustavsson@kau.se

Kursledare
Dennis Gustavsson
054 700 1434
dennis.gustavsson@kau.se

I anslutning till 150-årsjubileet av Selma Lagerlöfs födelse erbjuder Litteraturvetenskap vid Karlstads universitet tre stimulerande kurser. Kurserna Perspektiv på Selma Lagerlöf och I ett lagerlöfskt gränslandskap genomförs i nära samarbete med Stiftelsen Selma Lagerlöfs Litteraturpris.

Klassiskt oval porträttfotograf på reklamblad för Karlstads universitets litteraturvetenskapliga kurser med Selma-tema för 2008.

Bilaga 2:4

Befintlig visuell Selmagestaltning

Typografiskt uttryck från sekelskiftet 1900

Selma Lagerlöf
1858-2008...

SOM ETT LED I 150-ÅRSJUBILEET AV SELMA LAGERLÖFS FÖDELSE PRESENTERAR KUNGL. BIBLIOTEKET

Selma Lagerlöf
1858-2008...

Utställningen presenterar glimtar av Selma Lagerlöfs litterära kvarlätenheter: manuskripten, breven, anteckningarna. En guldgruva för den som vill komma närmare författarskapet.

Välkommen till vernissage fredagen den 14 mars 2008 kl. 14.30

Riksbibliotekarie Gunnar Sahlin välkomnar, professor Louise Vinge talar om arkivet och om den planerade digitala utgåvan av Selma Lagerlöfs samlade verk och skådespelerkan Irene Lindh läser ur *Gösta Berlings saga*.

Utställningen visas till den 13 september 2008 och har samma öppettider som biblioteket.

För öppettider och program se www.kb.se

KUNGL. BIBLIOTEKET 15.3-13.9 2008

AB Tack till Albert Bonniers Förlag

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

Kungliga bibliotekets inbjudan till sin Selma-utställning anropar Selma Lagerlöfs 150-årsjubileumet. Rubrikerna är satta med *Champion Gothic*, vilket har det sena 1800-talets trätyper som uttalad inspirationskälla.

Omslaget för avhandlingen *Behind Straight Curtains* från 2007. Titeln är satt med *Edwardian Script*, vilket efterliknar 1800-talets stålpenor, och *Helvetica Neue Condensed*.

1858-2008:

Nästa år är det 150 år sedan Selma Lagerlöf föddes på Märbacka i Östra Ämterviks församling. Det kommer att uppmärksammas på en rad olika platser i landet: Falun, Karlstad, Kungälv, Landskrona, Märbacka, Stockholm och Svanne.

- ♦ Elibankens ger i vår ut ett minnesmynt för att hedra Selma Lagerlöf. I anslutning till utgivningen anordnas speciella seminarier.
- ♦ Tidsskriften *Värmländsk kultur* ger i mars ut ett temanummer om Selma Lagerlöf.
- ♦ Postmuseum i Stockholm öppnar den 4 april utställningen "Kära Selma" om brev till och från Selma Lagerlöf.
- ♦ Märbacka inför 150-årsjubileet med författarsösk. Under sommaren blir det skoltourer och visning av filmen *Körkarlen*.
- ♦ Märbackapriset delas ut under försommaren
- ♦ Västans Teater sätter upp *Banzölyst*.
- ♦ Författarfestivalen i Filipstad i juli präglas starkt av Selma Lagerlöf
- ♦ Svanne Kulturvecka har 150-årsjubileet som ett centralt tema (vecka 31).
- ♦ Selma Lagerlöfs litteraturpris delas ut i augusti.
- ♦ Karlstads universitet anordnar två kurser i augusti: "Tredje och månadskurser - i ett Lagerlöfökt Göteborg", och "Perspektiv på Selma Lagerlöf".
- ♦ Födelselagen i november fräs med författarsösk och seminarier.

Dalarnas museum i Falun, Landskrona museum samt Kungliga Biblioteket i Stockholm har planer på speciella aktiviteter för att uppmärksamma 150-årsjubileet.

1909-2009:

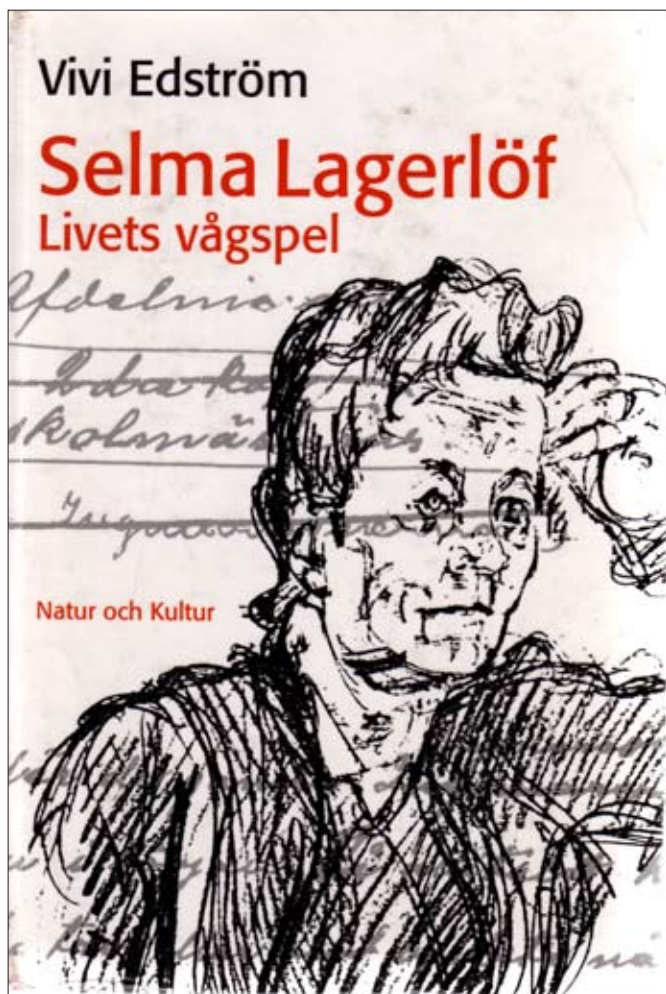
År 2009 är det 100 år sedan Selma Lagerlöf som första kvinna fick Nobelpriset i litteratur. Detta jubileum kommer att få en mer internationell prägel. Seminarier och konferenser planeras bland annat i samband med Sveriges ordförandeskap i EU hösten 2009. Nobelmuseet i Stockholm kommer också att uppmärksamma jubileet.

Informationsblad inför Selma Lagerlöfs 150-årsjubileum. Rubriker och brödtext är satt med *Century Expanded* från år 1900.

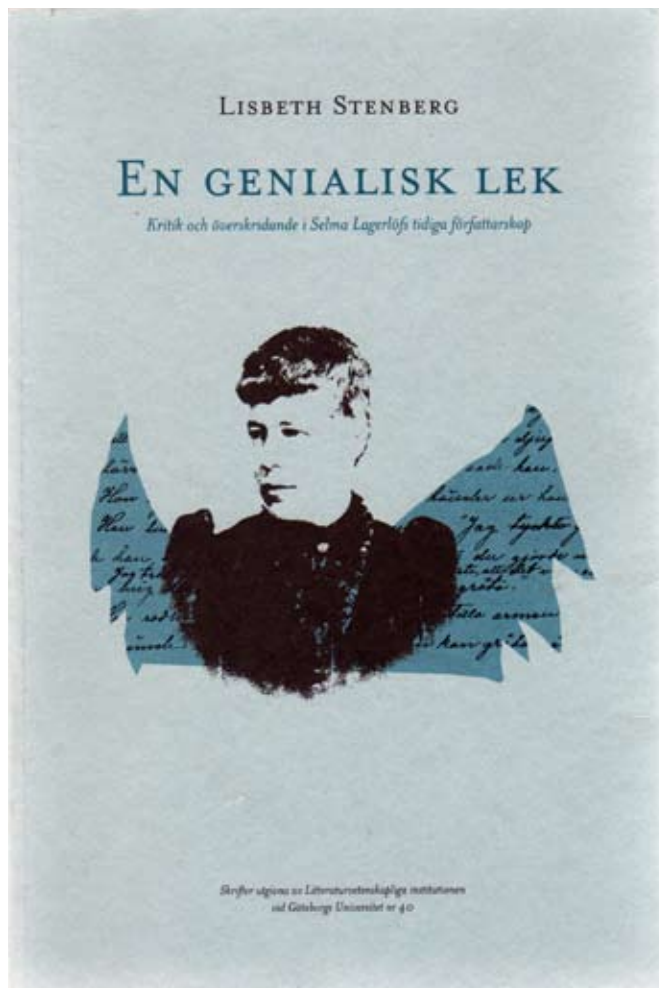
Bilaga 2:1

Befintlig visuell Selmagestaltning

Utdrag ur handskrifter

Omslaget till biografen *Selma Lagerlöf. Livets vågspel* från 2002.

Omslaget till den litteraturvetenskapliga avhandlingen *En genialisk lek. Kritik och överskrådande i Selma Lagerlöfs tidiga författarskap* från 2001.

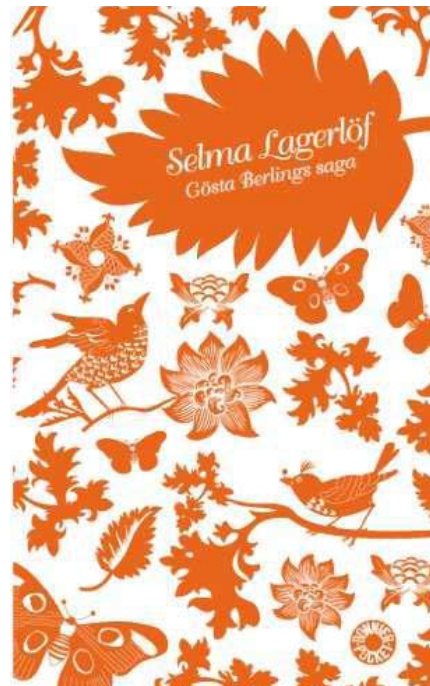

Sveriges 20-kronorssedel.

Bilaga 2:3

Befintlig visuell Selmagestaltning

Romantisk naturskildring

Omslaget till *Gösta Berlings saga*. Alla böcker i denna nyttgivning av Selma Lagerlöfs verk har detta omslag, fast i olika färger.

Reklamblad för boken *det Blå*

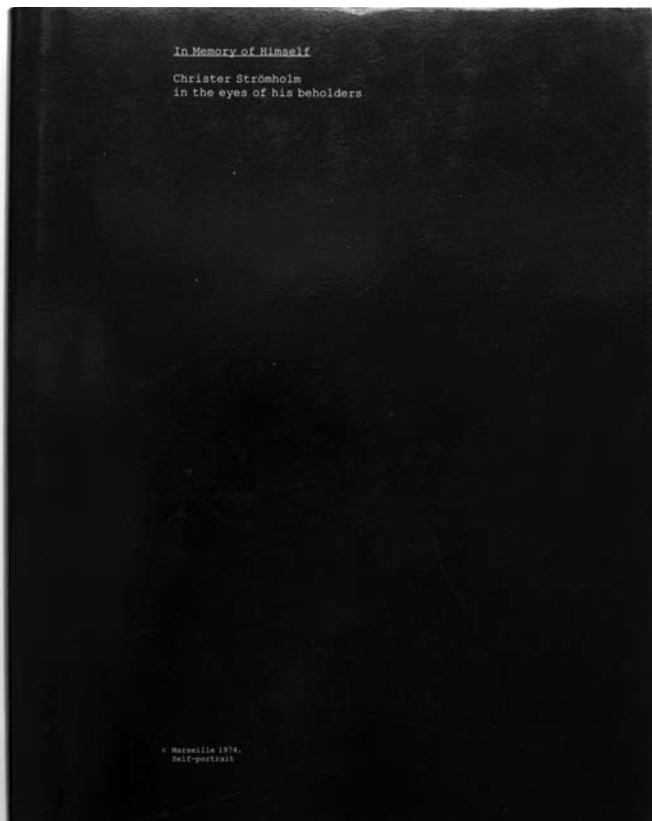
Riksbankens två minnesmynt med anledning av Selma Lagerlöfs 150-årsjubileum. Båda mynten har en bild av Selma på ena sidan, medan de på andra sidan har en solros respektive två flygande gäss.

Webbplatsen för Selma Lagerlöfs 150-årsjubileum. Detalj av hemsidans bakgrund finns förstörd till höger i bilden.

Bilaga 3:1

Fotoböcker

Litteratur om och av fotografer

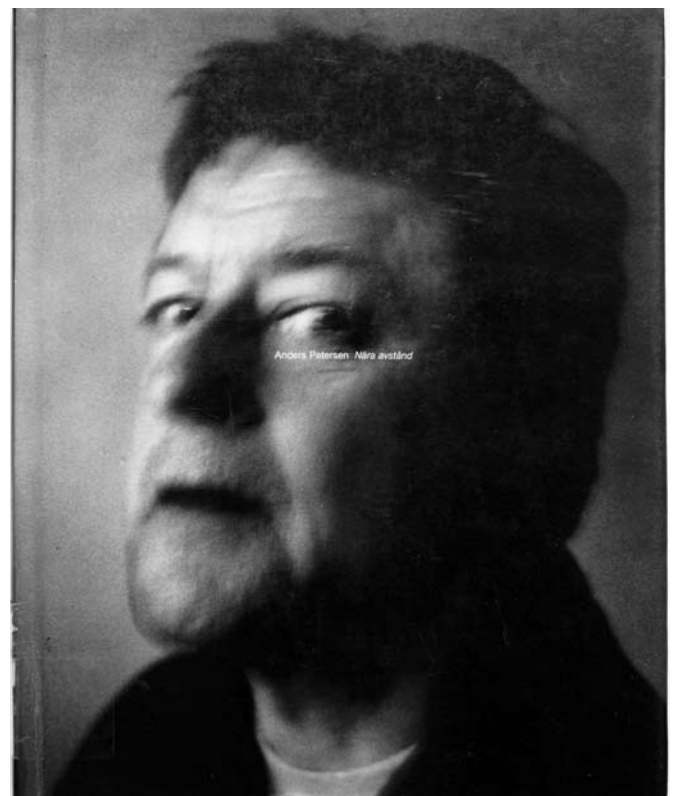
Omslag: *In Memory of Himself – Christer Strömholm in the eyes of his beholders* Göttingen 2006.

Omslag: Engström, JH *Trying to Dance* Stockholm 2003.

Uppslag: Petersen, Anders *Nära avstånd* Stockholm 2002.

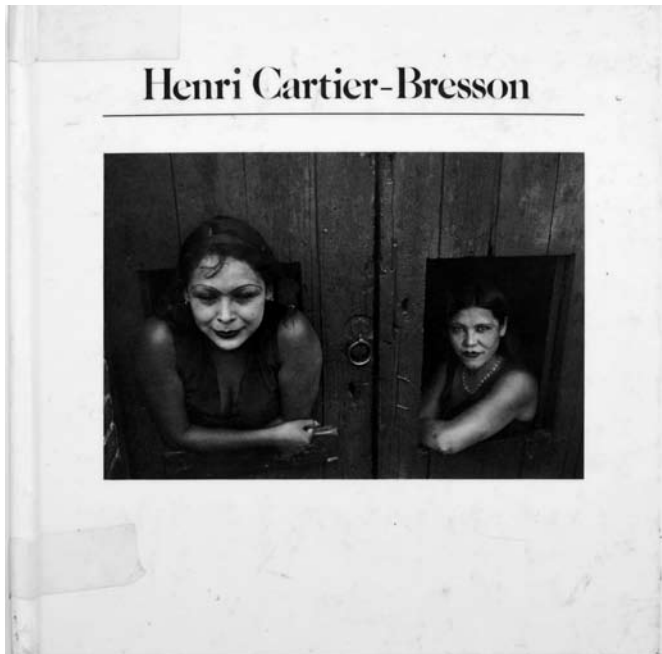

Omslag: Petersen, Anders *Nära avstånd* Stockholm 2002.

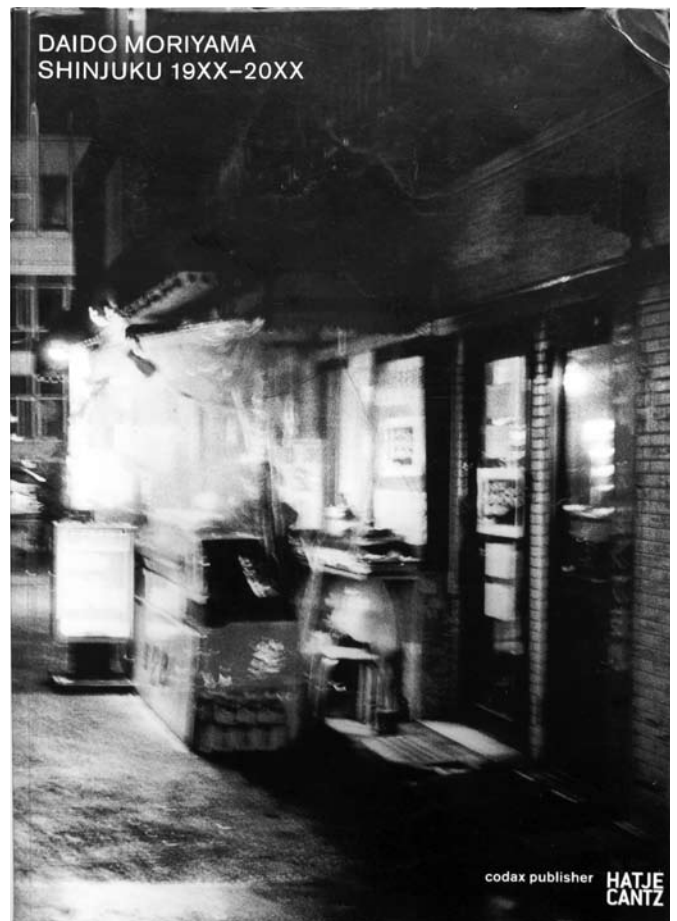
Bilaga 3:2

Fotoböcker

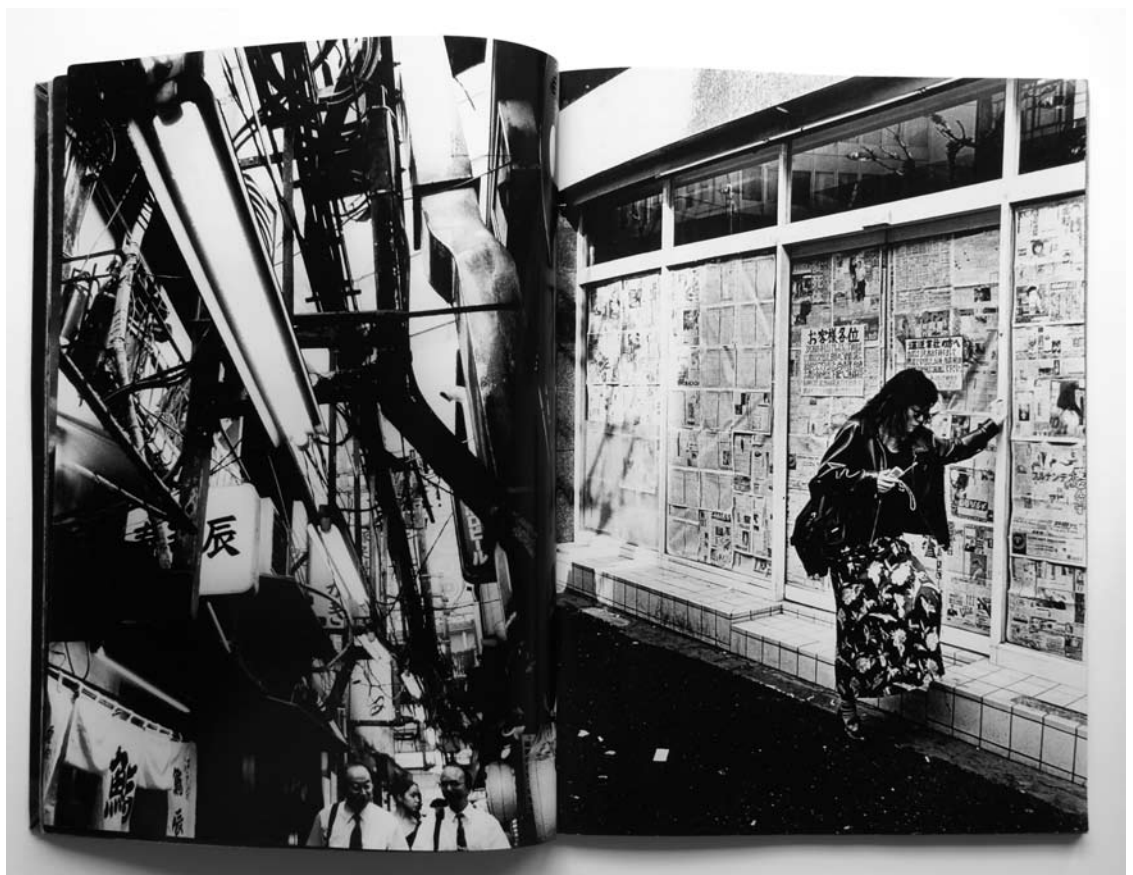
Litteratur om och av fotografer

Omslag: Henri Cartier-Bresson – *The Aperture History of Photography* New York 1976.

Omslag: Moriyama, Daido *Shinjuku 19XX-20XX* Zürich 2005.

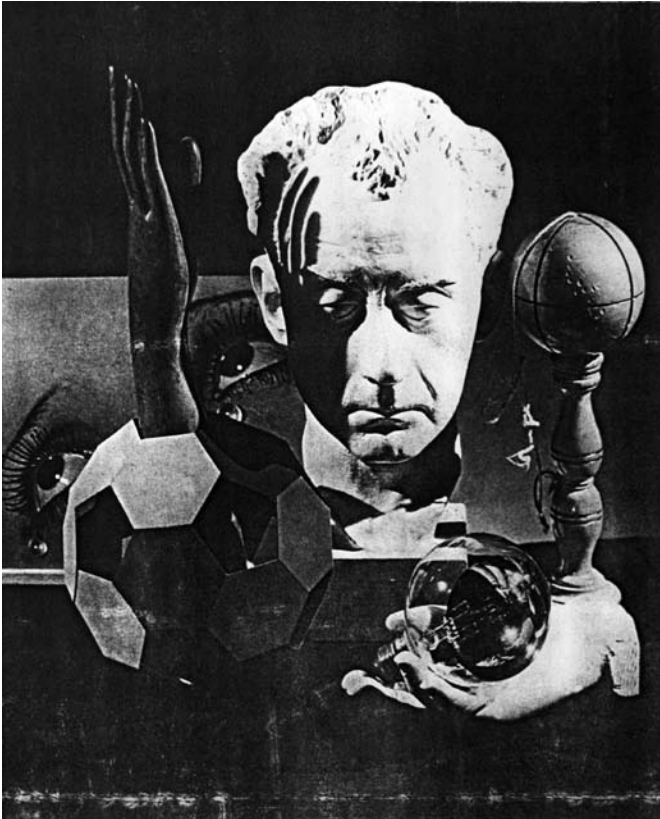

Uppslag: Moriyama, Daido *Shinjuku 19XX-20XX* Zürich 2005.

Bilaga 4

Fotografiska stilleben

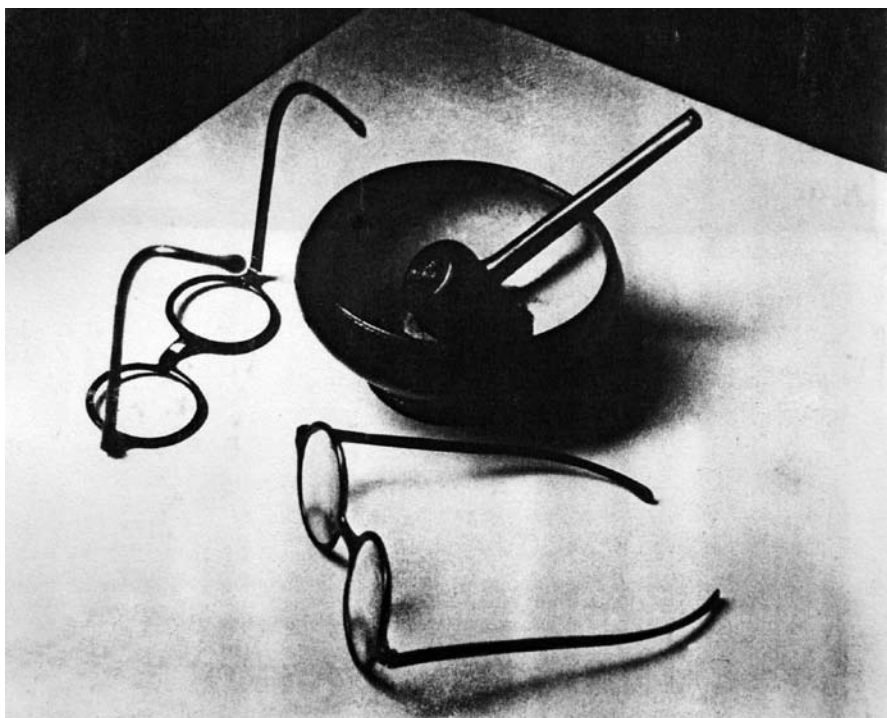
Exempel på hur fotografer arbetat med stilleben

Ray, Man *Study for Album Cover* 1933.

Penn, Irving *Still Life* 1947.

Kertész, André *Mondrian's Pipe and Glasses* 1926.